

У време светог Димитрија Ростовског многи мирјани причешћивали су се само једном у животу (а што је потицало од теорије да се Причешће, као и Крштење, може примити само једном у животу), или се нису причешћивали ниједном. То се догађало чак и у црквеној средини, о чему је светитељ писао са неверицом:

„Још нас више чуди то што се многе свештеничке жене и деца никад не причешћују, а што сам дознао из следећег: свештенички синови долазе да их поставимо на место њихових отаца, и када их упитамо да ли је прошло много времена откако су се причестили, многи ми отворено кажу да се и не сећају кад су се причестили.

О, грешни свештеници, који сте немарни и према свом дому! Како могу да се брину о светој Цркви они који ни своје домаће не приводе светом Причешћу?!“

Преподобни Аполоније Египатски (IV век) „увео је у својој обитељи такво правило да монаси, који се подвизавају с њим, не окусе храну пре него што се најпре причесте Светим Христовим Тајнама. То се обично догађало свакога дана у деветом часу јутра, а затим би монаси сели за трпезу“.

Преподобни Макарије Оптински (+1860) је говорио:

„У првим вековима хришћанства сви су приступали причешћивању Тајнама на сваком служењу Литургије, али је Црква затим установила неизоставно за слободне четири пута годишње, а за заузете пословима бар једном приступање причешћивању Тајнама“.

Преподобни Варсонуфије Оптински (+1913) је писао:

„У првом веку следбеници Христа Спаситеља причешћивали су се сваки дан, али су водили и живот равноангелски, и били су спремни да сваког минута предстану пред лице Божије. Нико од хришћана није био сигуран. Често се догађало да се ујутро хришћанин причешћивао, а да су га увече хватали и водили у Колосеум.

Налазећи се у сталној опасности, хришћани су строго пазили на свој духовни свет и проводили живот у чистоти и светости.

Али први векови су прошли, прогони од стране неверних су престали, није више било сталне опасности. Тада су се, уместо свакодневно, почели причешћивати једном недељно, а сада чак и једном годишње.

ИЗ БОГОСЛУЖЕЊА ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

СВЕТА ЛИТУРГИЈА

- т р е ћ и д е о -

КАНОН ЕВХАРИСТИЈЕ

Подсећајући на Спаситеља, Који је на Тајној вечери благодарио, свештеник, клањајући се пред светим престолом, говори: **Заблагодаримо Господу!**

Од тог момента почиње **КАНОН ЕВХАРИСТИЈЕ** то јест строго, по правилу установљени поредак самог освећења дарова, најважнији део Литургије. Народ пева: Достојно је и праведно клањати се Оцу и Сину и Светоме Духу..., а за то време свештеник чита евхаристијску молитву, узима звездицу, додирује њеним краковима дискос, говорећи гласно завршетак молитве: **Победничку песму појући, кличући, узвикујући и говорећи**, а народ пуним гласом наставља: **Свет, свет, свет, Господ Саваот.** (Саваот - Господ над војскама) Пуно је небо и земља славе Твоје; Осана (осана, јеврејска реч - Господе спаси) на висинама, благословен који долази у име Господње; Осана на висинама.

и другу новозаветну истину да се највећој и најсветијој тајни не сме приступати како било, као обичном јелу и пићу. Већ Свети апостол Павле опомиње верне да испитују себе и тако од хлеба да једу и пију из чаше, јер који само једе (као обично јело и пиће), суд себи једе и пије. Зато су, вели, међу вама многи слаби и болесни и доста их је умрло.

ЗАКХЕЈ И КАПЕТАН

Тако данас постоје два наизглед супротна мишљења честог и веома ретког причешћивања. Између ова два мишљења - каже Блажени Августин - можда би прекинуо спор онај који би обојицу поучио да сваки чини по својој вери. Нису се међу собом спорили, нити се један другом супротстављали, Закхеј који је примио Господа под свој кров (Лк. 19, 2-6), и капетан који је Господу рекао: *"Нисам достојан да под кров мој уђеш"* (Мт. 8, 8). Оба су указивала поштовање Спаситељу различним и наизглед супротним начином; оба су патила од греха, оба су примила милост. Као закључак Блажени Августин истиче: *"Кад се прима ова тајна треба да се прима с расуђивањем. Јер и онај из побожности не усуђује се да је прима сваки дан, и овај из поштовања не сме је изоставити ни једног дана"*.

Поред редовног приступања причешћу, и уздржање од честог причешћивања може, дакле, потицати из ревности и љубави прима Господу. Но исто тако и из хладноће у вери и љубави.

Свакако да се одлука у овом тако важном питању не би могла правилно донети мимо пастира, који као исповедник треба да зна духовно стање чланова своје пастве. Тај принцип постојао је у Цркви од почетка, као што нам сведочи не само одлучивање од причешћа, налагање дужине и строгости покајања и јавне исповести за јавне грехе, покајна дисциплина првих векова, него доцнија установа посебних исповедника с прописима о исправци појединих греха, све у вези са приступањем животворном Телу и Крви Господњој. Проф. Мирковић зато вели да је свештеникова дужност да верним енергично препоручује "што чешће примање Светог причешћа".

Али препустити честом Причешћу не треба све, него само "оне верне који се чувају од сваког тешког греха, који теже истинитом савршенству, који не пропуштају да се спреме за Свето причешће према црквеним прописима и чијем причешћу нема запреке. А још чешћем Причешћу треба припустити оне верне који у истину живе побожним животом, који се чувају чак и од оног греха у који човек лако пада и који из све душе желе да се сједине са Христом у Светом причешћу".

(Патријарх Павле: "Да нам буду јаснија нека питања наше вере")

О ЧЕСТОМ ПРИЧЕШЋИВАЊУ ВЕРНИХ

"Ако не једете тела Сина Човечјег, ни пијете крви његове, живота нећете имати у себи. Ко једе моје тело и пије моју крв има живот вечни, и ја ћу га васкрснути у последњи дан" (Јов. 6, 53-55).

Из ових речи Господњих јасно се види како неопходност приступања Светом Причешћу, тако и корист од тога. Као што дете после рођења, да би остало у животу и расло, мора да се храни, тако бива и са хришћанином. Родивши се духовно у Светом крштењу, у тајни миропомазања добивши благодат за даље узрастање, ми свој духовни живот одржавамо божанском храном - Светим Причешћем. Њиме превасходно долазимо у најтешњу везу и јединство са Христом Животодавцем, постајемо "сателесници" с Њим. Свети Кирило Јерусалимски каже да сваки који се достојно *"причешћује телом и крвљу Христовом бива истог тела и крви с Њим"*, тако да овом тајном *"христовосци бивамо, уносећи у своје удове Његово тело и крв, а по Светом Петру бивамо причасници божанске природе"*. (2. Петр. 1, 4).

РАНА ЦРКВА

У старој (раној) Цркви имала је Света евхаристија централни положај у целокупном хришћанском животу. Постати једно са Христом не само духовно, него и телесно, примивши Тело и Крв Његову, и тиме све божанске силе и енергије потребне за живот вечни, осећало се у свести верних **не као наредба и дужност** него као насушна духовна потреба. Због тога су верни у старој Цркви приступали причешћу на свакој Литургији.

Али после добијања слободе, за време цара Константина, преласком у хришћанство незнабожачких маса, не као раније само из дубоког убеђења у истинитост хришћанске науке и готовости на све жртве за Христа, него многи из опортунизма, јер су и цар, војни и цивилни управитељи и мноштво народа били хришћани, - ниво хришћанског живота, спремност на труд око што веће чистоте и светости своје душе, постепено пада све ниже. Укорак с тим, ревност првих хришћана да се причешћују на свакој Литургији све више хлади.

Зато поред настојања да у свести верних буде свагда присутно и живо евангелско учење о неопходности приступања Светом Причешћу, Православна Црква, кроз целу своју историју а нарочито тада, паралелно је развијала

Свештеник за то време наставља да чита евхаристијску (благодарствену) молитву, која се завршава речима: "узевши хлеб у своје свете и пречисте и непорочне руке, благодарив и благословив, осветив, преломив, даде својим светим ученицима и апостолима, рекавши: (тада показује руком на дискос и Агнец на њему и наставља гласно да говори) **Примите, једите, ово је тело моје, које се за вас ломи на отпуштење грехова"**.

Показујући на чашу говори: **Пијте из ње сви, ово је крв моја новог завета, која се за вас и за многе пролива на отпуштење грехова.**

На оба ова позива народ одговара са Амин. У краткој молитви, коју свештеник чита тихо, спомиње се крст, гроб, тридневно васкрсење, узношење на небо, седење са десне стране Оца и други славни долазак, а гласно изговара:

Твоје (дарове) од Твојих (многобројних дарова, које си сам изабрао на Тајној вечери) Теби приносимо за све (што је поменуто у предходној молитви - крст, гроб, васкрсење, и друго) и свега ради (ради нашег спасења), а народ прихвата:

Теби (зато) певамо, Тебе благосиљамо, Теби благодаримо, Господе, и молимо Ти се, Боже наш.

ОСВЕЋЕЊЕ ДАРОВА

Свештеник сада чита молитву, у којој се директно обраћа Духу Светоме, да сиђе и освети дарове, да их претвори у тело и крв Христову. Тек после ове молитве усуђује се православни свештеник да благослови дарове последњим, завршним благословом. Настаје најсвечанији тренутак Литургије.

Врши се тајна која је недоступна и анђелима. Припремљен благодаћу Духа Светог, свештеник благосиља Свети Агнец и тихо говори:

И учини овај хлеб часним телом Христа Твога. У том тренутку звони први пут звонце у олтару, а народ тихо и побожно пева:

И молимо Ти се, Боже наш.

Свештеник сада благосиља путир и тихо говори:

А шта је у чаши овој (учини) часном крвљу Христа Твога.

По други пут звони звонце, а народ понавља: **И молимо Ти се, Боже наш.**

Свештеник крсним знаком благосиља путир и дискос заједно и говори: Претворивши их Духом Твојим Светим. И трећи пут звони звонце, а народ громким гласом и отегнуто пева: **И молимо Ти се, Боже наш.** Од тог тренутка, силом Духа Светог, часни дарови су освећени и претворени.

ЗАВРШЕТАК ЛИТУРГИЈЕ

Свештеник објављује завршетак Свете литургије и, припремајући вернике за достојан излазак из храма, каже: **У миру изиђимо!** Но појци, у име свих верника, изјављују жељу, да не излазе из храма другачије него у име Господње, да добију благослов именом Господњим. Тада свештеник стаје иза амвона и чита молитву, у којој укратко понавља молбе целе Литургије: он моли да Господ спаси свој народ, да благослови оне који Њему припадају, да сачува пуноћу своје Цркве и да освети оне који воле лепоту дома Божјег, да не напусти оне који се у Њега надају, јер је сваки дар савршен који долази одозго, од Оца светлости, коме треба непрекидно да узносимо хвалу и славу, на шта народ три пута пева: **Нека је благословено име Господње од сада и до века!**

Завршавајући Литургију, свештеник произноси отпуст, призивајући свете Божје угоднике, да посредују за људе. Верници прилазе свештенику да целивају часни крст, а он им раздаје антидор, (нафору), то јест остатке просфора из којих је извађен Агнец и остале честице. Нафора се даје онима који се нису причестили на Литургији (јер сви верници нису увек спремни и достојни да приме Свето причешће).

Отуда се нафора и назива антидор - што значи: уместо дара Свете евхаристије. На тај се начин постиже јединство оних који су се причестили са онима који се нису причестили. Овим се унеколико испуњавају речи Светог апостола Павла: Јер је један хлеб, једно смо тијело многи, пошто се сви од једног хлеба причешћујемо (1. Кор. 10.17). Давање нафоре чини се спомен на агапе (вечери љубави), заједничке трпезе хришћанске заједнице из првих времена Цркве. Од остатка принесених дарова, а у сврху помагања сиромашних, одржавале су се агапе – заједничко братско обедовање, као видљив знак међусобне љубави и хришћанског јединства. На место ових агапа црква је уобичајила да, после Литургије, подели вернима остатке благословеног хлеба, у знак њихове заједнице са Црквом. У знак те заједнице нафора се шаље кући онима, који због болести или каквог другог оправданог разлога, нису могли да дођу у цркву на Службу Божју. Нафора се обично једе пре сваког другог јела тога дана.

Са страхом Божјим, вером и љубављу приступите! Показивање путира на дверима представља јављање васкрслог Христа апостолима, а ученици који су видели Васкрслог, поклонили су Му се. Верници са побожношћу и прекрштеним рукама на грудима прилазе, где за свештеником понављају молитву пред Свето причешће. У њој исповедамо нашу веру у Свету тајну причешћа и молимо Господа нашег Исуса Христа, да нам опрости наше грехе, које смо учинили хотимично и нехотимично, речју или делом, да би се могли неосуђено причестити. Молимо Господа да нас припусти Светој тајној вечери, не зато да би дали издајнички пољубац као Јуда, већ да би рекли као онај разбојник, који је био распет са Христом: **Сети ме се Господе у царству Твоме!** Прилазећи Светој чаши сваки треба да каже своје име. Свештеник причешћује вернике кашичицом, захвативши тело и крв и говорећи: Причешћује се чедо Божје (име) часним и пресветим телом и крвљу Господа и Бога и Спаса нашега Исуса Христа на отпуштање грехова и на живот вечни. Причешћени верник брише уста убрусом, узима парче просфоре, клања се и одлази у страну, да пажљиво сачека крај Литургије и благодарствену молитву, коју ће свештеник прочитати после причешћа.

За време причешћа народ пева: **Тело Христово примите, извор бесмртности окусите!** Кад су се сви припремљени верници причестили, уноси свештеник путир у олтар и сипа у њега све честице са дискаса, које су извађене на проскомидији. Затим руком благосиља вернике, а народ изјављује кроз песму: **Видесмо светлост истинску, примисмо Духа небеског, нађосмо истиниту веру, клањамо се нераздељивој Тројици, јер нас је она спасла.** И последњи пут износи свештеник на двери Свету чашу, осењујући њоме све присутне, уз речи: **Свагда, сада и увек и у векове векова.** Они који се нису причестили, клањају се Светој чаши, сећајући се вазнесења Христовог на небо.

Добивши велику радост у причешћу Светим тајнама, ми благодаримо Богу у молитви, коју народ сложено пева: Да се испуне уста наша хвале Твоје, Господе, јер си нас удостојио да се причестимо светим Твојим... тајнама... Благодарене се наставља и у последњој јектенији, коју изговара свештеник, затварајући антиминос на светом престолу.

Претворен је хлеб у истинито тело Христово, а вино (са водом) у истиниту крв Његову, иако пред нашим очима остају у свом природном облику. Свештеник пада ничице пред свetim престолом и захваљује Богу што га је удостојио овог најузвишенијег свештенодејства. Тренутак освећења дарова и њиховог претварања у тело и крв Христову је, према томе, најсветији и најузвишенији тренутак. Стога се звоњењем великог звона са звоника опомињу не само присутни у храму на побожније молење, него се тиме објављује и свима који нису у храму, докле год допире звук звона, да оставе за часак своје послове и разговоре, да сједине своје молитве са молитвама које се приносе у храму. Као што је жртва Христова на крсту била принесена за цео свет, исто тако се евхаристијска жртва приноси за цео свет, што се нарочито изражава у молитвама после освећења дарова, кад се свештеник појављује као посредник између Бога и целе васељене.

Свештеник се моли за оне који су спремни да се причесте светим даровима, затим за умрле и најзад за живе. За причеснике свештеник се моли, да им свети дарови буду на будност духа, за опраштање грехова, за заједницу Духа Светог, а не на суд и осуду.

Свештеник се моли да Бог, због молитава светаца, погледа и на нас. Узвишеним гласом спомиње свештеник Владичицу нашу Богородицу, пречисту Дјеву Марију, да би тиме показао дубоко поштовање, које припада Мајци Божјој и царици свих светих, најмоћнијој нашој посредници пред престолом Божјим, а помињемо и све остале, због којих је извршено ово жртвоприношење. Богородица је такође човек и зато је њено спасење, као и свих осталих људи, било извршено од стране Христа. Живе и упокојене чланове Цркве свештеник помиње тихо, шапатом, а само архијереја помиње гласно. Поменувши црквену власт, свештеник моли од Господа једнодушност и мир за целу Цркву и посредује за све људе света. **Помени Господе град овај у коме боравимо, сваки град и земљу и оне који вером бораве у њима. Помени Господе оне који плове, путнике, болеснике, патнике, заробљенике и спасење њихово...** И наставља гласно: И дај нам да једним устима и једним срцем славимо пречасно и величанствено име Твоје, Оца и Сина и Светога Духа... Благосиљајући присутне, свештеник завршава **КАНОН ЕВХАРИСТИЈЕ**, почињући припремање верника за примање свете тајне, то јест причешће. Свештеник произноси по дру-

ги пут прозбену јектенију, у којој се моли за опроштење наших грехова и за добијање мирног, светог и безгрешног живота. Ова јектенија се завршава свечаним читањем молитве Господње (**Оче наш...**).

ПРИПРЕМА ЗА ПРИЧЕШЋЕ

Стојећи пред светим престолом, свештеник говори узвишеним гласом: **Пазимо! Светиња светима!** Пажљиво узима прстима обе руке Агнец и подиже га увис, што означава узношење Спаситеља на крст и распеће, а речи нас подсећају да се светиња, то јест тајна причешћа, даје само светима. Народ на то смерно одговара: **Један је свет, један је Господ Исус Христос...** то јест, нико од људи није свет сам по себи, већ да светост добија од једног светог Исуса Христа и сваки треба да се труди, да по мери своје духовне моћи добије освећење. Да би показао Спаситељеве муке на крсту, свештеник разлама Агнец на четири дела и те делове унакрсно размешта на дискосу.

Затим узима један део, на коме пише Исус, спушта га у путири потом улива топлу воду, топлоту. Сједињење тела Христовог (Агнеца) са божанском крвљу, означава васкрсење Христово, а топла вода се сипа у путир да би се ми причестили топлом крвљу Христовом, јер је у живом телу топла крв. Свештеник се причешћује у олтару, а народ за то време пева песму, која се зове причастен. То је неки стих из Светог Писма или одговарајућа песма. Причешће свештеника у олтару подсећа нас на васкрсење Христово унутар запечаћеног гроба. Они се причешћују одвојено телом (од честица на којој пише Христос) и крвљу из путира, како су се у старини причешћивали сви верници. Сада свештеник припрема свете дарове за причешће верника, дроби честице **НИ - КА** на ситне делове, према броју причасника, читајући при том речи пасхалних (васкршњих) песама и сипа их у путир. Ако нема причасника међу верницима, онда ће сада у путир сипати све честице са дискоса.

ПРИЧЕШЋЕ ВЕРНИКА

Кад је свештеник припремио причешће за вернике, отвара царске двери и износи Свету чашу, позивајући вернике речима: